

Με τον διωγμό των Εβραίων της Βέροιας την περίοδο της Κατοχής, η μακεδονική πόλη δεν έχασε μόνο ένα κομμάτι του πληθυσμού της, αλλά κι ένα κομμάτι απ' την ψυχή της. Υπήρχε κάποτε μια εβραϊκή συνοικία στη Βέροια που την έλεγαν Μπαρμπούτα. Ήταν ένα τυπικό δείγμα μαχαλά της νότιας Βαλκανικής, ο οποίος είχε την οικιστική μορφολογία του γκέτο, δίχως όμως να αποτελεί γκέτο. Η συνοικία παύει μετά το 1912 να είναι μια περικλειστή γειτονιά και οι πόρτες εισόδου κι εξόδου δεν κλείνουν πια. Τις επόμενες δεκαετίες, η καχυποψία μεταξύ των διαφόρων εθνοτικών ομάδων της πόλης- και κυρίως μεταξύ των χριστιανών και των Εβραίων- αμβλύνεται. Η εβραϊκή συνοικία είναι πια μια ανοιχτή γειτονιά και πολλές εβραϊκές οικογένειες έχουν ήδη μετακομίσει και ζουν σε άλλες περιοχές της πόλης. Ωστόσο, η συνοικία δεν χάνει τον χαρακτήρα τού κατ' εξοχήν πυρήνα της κοινότητας, όπου άλλωστε ζει η πλειονότητα κι όπου ο εβραϊκός πληθυσμός της πόλης μοιράζεται γιορτές, γεννήσεις, θανάτους, χαρές και λύπες.

Και μετά έρχεται ο εφιάλτης του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και οι θηριωδίες των ναζί. Οι Εβραίοι της Βέροιας θα υποστούν τρομερές διώξεις οι οποίες είχαν ως τραγικό απολογισμό τον θάνατο εκατοντάδων στα κρεματόρια του Αουσβιτς/Μπιρκενάου- αν και η τραγική ιστορία θα μείνει στις υποσημειώσεις της επίσημης δημόσιας ιστορίας. Και εκεί θα παρέμενε, αν δεν αναλάμβανε δράση ο Βεροιώτης- και όχι Εβραίος- Γιώργος Λιόλιος, διαπρεπής νομικός και ερευνητής της ιστορίας του εβραϊσμού της Ελλάδας. «Ταμείο» της πολυετούς έρευνάς του είναι το βιβλίο «Σκιές της πόλης- Αναπαράσταση του διωγμού των Εβραίων της Βέροιας» (Εκδ. Ευρασία).

Η Συναγωγή της Μπαρμπούτας□

«Θα πρέπει πρώτα απ' όλα να παραδεχτούμε ότι το κλασικό εθνικό μας αφήγημα, η ιστορία, γράφτηκε με μισόλογα. Μόλις τώρα γεννιέται ένα ιστοριογραφικό κίνημα που επιχειρεί να επανεγγράψει στη συλλογική μνήμη και να εντάξει στη δημόσια Ιστορία τη διαδρομή του εβραϊσμού της Ελλάδας ως αναπόσπαστο κομμάτι της κι όχι ως μια ιστορία που αφορά μόνο τους Εβραίους. Η ιστορία ενός εθνοτικά ή θρησκευτικά άλλου είναι πάντοτε μια ιστορία ενός τόπου, όπου διάφορες πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικά

θρησκευτικά ή εθνικά χαρακτηριστικά συναντώνται κι αλληλεπιδρούν. Η εβραϊκή συνιστώσα της Βέροιας ήταν ένα κατακάθι της μνήμης. Ηθελα ως ντόπιος, λοιπόν, να ξαναδιαβάσω την ιστορία της πόλης, όχι με ψιθύρους και μισόλογα αλλά θαρρετά. Για να συμβεί όμως αυτό, έπρεπε να ανασύρω από τα αζήτητα το εβραϊκό κομμάτι της, για να αποκτήσει τη θέση που του πρέπει στη δημόσια Ιστορία της Βέροιας», περιγράφει στα «ΝΕΑ» ο Γιώργος Λιόλιος.

Σε μια έρευνα που διήρκεσε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και με δεδομένες τις δυσκολίες, καθώς το αρχείο της εβραϊκής κοινότητας της Βέροιας έχει χαθεί, μέσα από τις ελάχιστες αρχειακές διαθέσιμότητες που ήταν προσιτές (Αρχεία Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου, Ι.Κ. Θεσσαλονίκης, Ίδρυμα Yad Vashem, Αρχεία Auschwitz, Γενικά Αρχεία του Κράτους, Υποθηκοφυλακείο και Πρωτοδικείο Βέροιας κ.ά.) ο συγγραφέας κατόρθωσε να ανασυνθέσει ψηφίδα-ψηφίδα έναν χαμένο κόσμο. Κατόρθωσε πάνω απ' όλα να δει την Ιστορία κατάματα.

Η τύχη της κοινότητας. «Η Βέροια και η εβραϊκή της κοινότητα χρησιμοποιούνται στο βιβλίο ως μια ιστορική περίπτωση, ένα παράδειγμα για να αναδειχθούν οι συμπτώσεις, οι ομοιότητες ή οι διαφοροποιήσεις πρακτικών, νοοτροπιών και διαδρομών που οδήγησαν στον αφανισμό χιλιάδων ελλήνων Εβραίων. Κι ασφαλώς σε αυτή τη διήγηση εξιστορείται έμμεσα η τύχη της κοινότητας της Σαλονίκης, από την οποία η κοινότητα της Βέροιας παραδοσιακά εξαρτάται και με την οποία καλλιεργεί αμφίδρομες σχέσεις. Μην ξεχνάμε ότι τόσο ο αρχιραβίνος της Θεσσαλονίκης όσο και η διοίκηση της κοινότητας της Θεσσαλονίκης επηρέαζαν τον εβραϊκό κόσμο της Βέροιας, εξαιτίας αυτής της αλληλεξάρτησης, και αυτή η επιρροή που ασκούσαν επηρέασε αποφασιστικά, τις κρίσιμες ημέρες του διωγμού, τη στάση της πλειονότητας του εβραϊκού πληθυσμού της Βέροιας, όπως και του σαλονικιώτικου εβραϊσμού», παρατηρεί ο συγγραφέας, ενώ ένα απ' τα δυνατά χαρτιά του βιβλίου είναι οι πρωτογενείς μαρτυρίες του διωγμού. «Οι λειτουργίες στη Συναγωγή ήταν μια τραγωδία. Κοιτούσαμε τις άδειες θέσεις, στις οποίες περιμέναμε μάτια να καθίσουν, επιστρέφοντας, ο Σιμών, ο Αλμπέρτο, ο Γεχούντα ή ο Μωύς. Απέμειναν άδειες για πάντα! Από αυτούς που σώθηκαν μερικοί εγκαταστάθηκαν στο Ισραήλ και σε πόλεις που θα μπορούσαν να είναι κοντά σε συγγενείς, ενώ άλλοι μετανάστευσαν σε άλλες χώρες. Ετσι έσβησε, έπειτα από 2.000 χρόνια, η εβραϊκή κοινότητα της Βέροιας», θυμάται ο Ιωσήφ (Πέπο) Στρούμσα και ψηλαφείται κάτι απ' το τέλος του διωγμού και τις προσδοκίες της εναπομείνας κοινότητας.

«Μην ξεχνάμε ότι όλος αυτός ο κόσμος επί δεκαετίες σιωπούσε, είτε γιατί δισταζε μήπως δεν γίνει πιστευτός είτε γιατί δεν ήθελε να θυμάται είτε γιατί ντρεπόταν», σημειώνει ο κ. Λιόλιος, που διαμένει μόνιμα στη Βέροια και ξεδιπλώνει στα «ΝΕΑ» το παρόν της «μυστικής κοινότητας» της Μπαρμπούτας: «Μετά τον πρόσφατο θάνατο του Δαβίδ Κοέν, απέμειναν στη Βέροια δύο οικογένειες Εβραίων, μόλις 4 άτομα, να διασώζουν συνειρμικά τη μνήμη της υπερδισχιλιετούς εβραϊκής παρουσίας στην πόλη. Υπάρχουν όμως ορισμένοι επιζήσαντες των διωγμών, όσοι απέμειναν ζώντες, που έρχονται και ξανάρχονται στη Βέροια από το Ισραήλ και τις ΗΠΑ, αλλά και δεύτερης ή τρίτης γενιάς απόγονοι αυτών και άλλων που δεν είναι πια στη ζωή, και προσπαθούν- ο καθένας μέσα από την προσωπική του διαδρομή να

ενώσουν τα χαμένα νήματα της σχέσης τους με την πόλη».

Τι άλλαξε μετά τον διωγμό

«Όπως παντού στην Ελλάδα, όπου προπολεμικά υπήρχε μια διακριτή εβραϊκή παρουσία, αυτή αγνοήθηκε και καταχωνιάστηκε πολύ γρήγορα. Δεν είναι τυχαίο ότι στον μεταπολεμικό Τύπο και στα πρώτα φύλλα εφημερίδων που κυκλοφόρησαν στη Βέροια αμέσως μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς δεν γίνεται οποιαδήποτε μνεία στην καταστροφή των Εβραίων της πόλης.

Η απώλεια της εβραϊκής συνιστώσας που συνδιαμόρφωσε την ιστορική και κοινωνική ταυτότητα της πόλης απωθήθηκε ως γεγονός και μνήμη και ξεχάστηκε κάποτε, ωσάν αυτή η πόλη, όπως και τόσες άλλες στον ελλαδικό χώρο, να ήθελε να ξεχάσει, να μη θυμάται. Τι όμως; Τις ενοχές της για τον αφανισμό; Ή μήπως βρήκε την ευκαιρία να αυτοεπαίρεται για μια πλαστή ελληνοκεντρική ιστορία της, όπου τα ξενικά στοιχεία δεν έπρεπε να έχουν θέση;», αναφέρει ο κ. Λιόλιος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

11/4/1941: □ Είσοδος Γερμανών στη Βέροια. Ο εβραϊκός πληθυσμός της Βέροιας ανέρχεται από τους 600-650 το 1941 στους 800-850 περίπου το 1942.

22/2/1943: Αρχή εφαρμογής των αντισημιτικών νόμων της Νυρεμβέργης στη Βέροια.

Μάρτιος 1943: Η σύσκεψη μεταξύ αντιπροσώπων του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και μελών της διοίκησης της εβραϊκής κοινότητας για τη διαφυγή όλου του εβραϊκού πληθυσμού ναυαγεί-πολλές εβραϊκές οικογένειες της πόλης (συνολικά 148 άτομα) μεθοδεύουν τη διαφυγή τους και κατευθύνονται στα γύρω βουνά- ο διευθυντής της Χωροφυλακής Βέροιας Σταυριδής χορηγεί κρυφά πλαστές ταυτότητες σε αρκετούς Εβραίους, ενώ κληρικοί της Μητρόπολης Βέροιας κρύβουν επιμελώς εβραϊκά λατρευτικά αντικείμενα και σκεύη.

28/4/1943: Σύλληψη και περιορισμός των Εβραίων της Βέροιας στη συναγωγή και στη συνοικία.

1/5/1943: Μεταφορά 600-660 Εβραίων από τη Βέροια στο στρατόπεδο Χιρς της Θεσσαλονίκης.

Τέλη Οκτωβρίου 1944: Επιστρέφουν στη Βέροια 135 Εβραίοι από τους 148 που είχαν αρχικά διαφύγει. Οι υπόλοιποι δεκατρείς εκτελέστηκαν από τους ναζί σε διαφορετικές χρονικές στιγμές την περίοδο Απριλίου 1943- Σεπτεμβρίου 1944.

Αύγουστος 1946: Οι επιζώντες της Βέροιας, που προορίζονταν για την Παλαιστίνη, επιβιβάζονται με εκατοντάδες άλλους Ελληνοεβραίους στο πλοίο «Henrietta Szold» και μετά τη σύλληψή τους από τους Βρετανούς και τον περιορισμό τους στο στρατόπεδο Καραόλου της Κύπρου για τέσσερις μήνες, κατορθώνουν να φτάσουν στη Χάιφα της Παλαιστίνης τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους.

ΠΗΓΕΣ: [Α ναδημοσίευση στην ιστοσελίδα veriotis, 3.6.2019](#) από την [ιστοσελίδα ΤΑ ΝΕΑ, 20.11.2010](#) όπου έγινε η πρώ τη δημοσίευση του άρθρου